

MALMÖ HÖGSKOLA

Lärande och samhälle

Schack som pedagogiskt verktyg

Interaktionen mellan flickor och pojkar under schackpartiet

Författare: Karin Hahlin-Ohlström

Examinatorer:

Jesper Hall

Lars Holmstrand

Pesach Laksman

Inledning

Jag kom i kontakt med schack i barndomen då jag spelade lite med min pappa och mina bröder. Vi hade ett schackspel som stod uppställt som ett prydnadsföremål, men kunde användas vid behov. Det är ett roligt och spännande tidsfördriv, men irriterande då jag oftast förlorade mot mina bröder. Att jag 45 år senare skulle ta upp schackspelandet igen, men av andra orsaker, trodde väl ingen.

För tre år sedan så mottog jag ett informationsbrev från Schackfyran läste igenom det. Jag anmälde mig till introduktionskursen, man skulle ju få schackspel till klassen, gratis, och på den vägen är det. Jag upptäckte direkt många fördelar med att spela schack i klassen, eleverna blev lugna, koncentrerade och de tyckte det var spännande. Klassen är nu en årskurs 6 och vi har spelat schack mer eller mindre regelbundet sedan de gick i fyran. Klassen består i dagsläget av tolv pojkar och sex flickor, några elever har sedan fjärde klass har flyttat och då bytt skola. Som i så många andra skolklasser så tar pojkarna mer plats än flickorna även om jag har jobbat mycket med tjejernas självkänsla och styrkor. När vi började spela schack så var det många av flickorna som inte ville spela för att de inte kunde, trodde de. Men efter ett par gånger så ändrades deras inställning. Självförtroendet hos flera av flickorna steg allt eftersom spelandet fortskred. Jag såg att flickorna började vinna sina partier allt oftare, och skillnaden mellan könen i att vinna schackpartier inte längre var någon skillnad. Efter deltagandet i schackfyran har vi fortsatt spela schack i klassen och alla har utvecklats. Nu i sexan har de även fått vara lärare till de yngre eleverna på skolan, ett ansvar som de verkligen har gillat.

När jag nu skulle tänka på någon ”fråga” som jag skulle göra lite forskning på och skriva uppsatsen om så kom jag att tänka på hur mina elever pratar med varandra under schackpartierna, hur de ger råd, diskuterar drag, eller bara psykar varandra. Är det skillnad om motspelarna är samma kön eller olika? Jag tror att det är en stor skillnad, då flickorna inte tar för sig på samma sätt som pojkar i de flesta andra situationer i klassrummet.

Jag kommer att göra en studie för att undersöka om huruvida jag kan få några indikationer av något som visar att flickor och pojkar samtalar på olika sätt med varandra under schackpartiet de spelar mot varandra.

Efter att jag läst igenom den litteratur som vi fått till kursen så insåg jag att det inte fanns någon forskning om just samtalet under partierna. Att elever som spelar schack utvecklar sitt språk och verbalitet läser jag om i bl.a. Eberhards studie från 2003. Det är intressant att det visar sig att schack påverkar språkliga/verbala utvecklingen mer än elevernas ekonomiska bakgrund (Eberhard 2003 s 150-153). Det som Eberhard påpekar, som jag tänker på i min korta studie, är att det är viktigt att man gör längre studier för att se om effekterna är bestående (Eberhard 2003 s. 156 och framåt).

Jag kommer att genomföra fyra olika observationer där jag kommer att se till att man spelar partier tillsammans med olika personer av olika kön. Under schackpartiernas gång kommer jag att gå runt och lyssna på samtal vid olika partier. Jag kommer efter observation fyra att intervjua tolv elever, sex pojkar och sex flickor från årskurs 6 om de uppfattar att det finns

skillnader i att spela partier mot pojkar respektive flickor. Jag har även lagt till en fråga om deras syn på eventuell skillnad i kompetensen i schackspelandet hos respektive kön. Jag väljer att göra observationer för att då kan jag på plats få se hur det samtalas under partierna, jag kan följa flera partier samtidigt och om det händer något speciellt i något parti kan jag snabbt fokusera just på det samtalet. Att jag även genomför en intervju beror på att jag är nyfiken på att höra vad eleverna tänker om könsskillnader i schackspel och samtal. Det blir även en form av utvärdering av min genuspedagogik i klassen under tre års tid.

Observation 1 i 5-6:an onsdag 23/4 10.40 – 11.10

Klassen består av 26 elever, 18 st. i årskurs 6 och åtta st. i årskurs 5 och alla spelade i samma klassrum. De 13 olika partierna spelades i samkönade men klassintegrerade par, tjejer mot tjejer och killar mot killar.

Killarna har svårare att komma igång, det tar längre tid att ställa i ordning schackspelet, och det tramsas mer. Flickorna ställer i ordning och vid start av partiet är det mycket större fokus. Vid de fem partier som spelas av flickor är det tyst, koncentrerat och fokuserat. De tänker och de är tysta. Pojkarna spelar vid åtta partier, vid tre av dessa fokuserar pojkarna på mycket annat än schackspelet. De flamsar och pratar om annat än schack, men de håller partiet igång. Vi spelar under ca 40 minuter och mot slutet är det några partier där någon vunnit, enbart pojkpartier. Men de flesta partierna får avslutas med poängräkning. Detta ser jag som positivt då det betyder att tankeverksamheten är viktig för eleverna, pojkar som flickor.

Några av paren ”svamlar” och är lite nervösa och flamsiga kan bero på att vi inte spelat regelbundet under en längre period, då det varit mycket annat som nationella prov, schemaändringar och utflykter. Då har schackspelandet fått stryka på foten.

Sammanfattning: Killarna pratade mer under partiet, om spelet och även om andra saker som fritid och rast. Flickorna pratade så gott som ingenting med varandra. Alla partierna spelades och genomfördes bra. Aktivt och koncentrerat under ca 40 minuter.

Observation 2 i 5-6an torsdag 24/4 10.40 – 11.10

Nu spelade vi i samma klass men med ”mixade” partier, så långt det räckte med flickor och pojkar, tre partier spelades samkönat mellan pojkar. Jag valde ut vilka elever som skulle spela mot varandra, detta för att de inte ska välja ”kompisarna” utan att få lära sig att integrera med alla i klassen. Att jag väljer vilka som spelar med vilka medför även att det känns tryggare för flera individer än om de får välja själva.

Några av killarna i de mixade partierna som jag observerar lite extra blir lite nervösa och flamsiga i inledningen. Partierna är jämnspelade, finns ingen märkbar skillnad i just schackkompetensen. Något som jag ser är att killarna gärna kommenterar drag som de själva gör och även som flickorna gör. En av pojkarna är i början väldigt stirrig och kommenterar, han är väldigt överlägsen och störig då han slår några av motspelerskans pjäser. Efter ett tag lugnar han dock ner sig, kanske då han inser att han kanske kommer att kunna förlora. Han var en av de som i intervjun efter partierna tyckte att han pratade mer då han spelade med en

flicka. En annan pojke blir nervös och osäker vilket leder till att han han tokiga drag och sedan flamsar han bort det genom kommentarer och genom att söka kontakt med andra pojkar runt omkring. Då de flesta andra partier är i full gång får han inget stöd i sitt agerande och de pojkar som skulle ha fallit in i beteendet sitter för långt bort för att kunna uppmärksamma honom. Efter ett tag lugnar även han ner sig. Jag märker att flickorna pratar och kommenterar mer under partierna tillsammans med pojkarna än vad de gjorde vid observation 1, då de spelade med flickor.

Sammanfattning: När vi spelade med mixade partier så upplevdes situationen som stirrigare och pratigare, både bland flickor och pojkar. Pojkarna utmärkte sig dock som mer nervösa och osäkra. Som vid tidigare observation blev det ett lugn i klassrummet efter en tid. Men den tiden var längre än då de spelade mot samma kön i partiet.

Observation 3 måndag 5/5 14.00 -14.40

Klassen var nu bara årskurs 6, 18 stycken. tolv pojkar och sex flickor Alla spelade i samma klassrum, de nio olika partierna spelades tjejer mot tjejer och killar mot killar. Jag hade bestämt vilka de skulle spela mot, av samma anledning som vid observation 2.

”Hämta pjäser och bräden och sätt igång och spela”, var min inledning till klassen. Efter bara några få minuter så var alla partier i full gång. I pojkarnas partier diskuterades det mycket mer än i flickornas partier. Några av pojkarna börjar tjafsa om ett drag och jag får komma dit och vara domare. En viss oro i gruppen förekommer.

Sammanfattning: Även denna gång då jag studerade samkönade partier förekommer det ett lugnt. Pojkarna pratade mer med varandra. Jag tror att tiden på dagen för schackpartiet kan påverka hur koncentrationen och orken är hos flera av eleverna.

Observation 4 torsdag 8/5 13.30–14.00

Klassen var återigen rena åk 6-elever, 18 st. 12 pojkar och 6 flickor Alla spelade i samma klassrum. Nu spelades partierna mellan pojke och flicka i sex partier och mellan pojke och pojke i tre partier. Jag bestämde vem som skulle möta vem, för att få alla elever delaktiga. Det ska kännas tryggt och man ska inte behöva oroa sig för att inte bli vald av någon till att spela ett parti.

Pojkarna som skulle möta flickor skyndade att hämta bräden och pjäser, men sedan tyckte flera av dem att flickorna skulle placera ut pjäserna. Tre av flickorna gjorde som de blev tillsagda medan de tre andra ”satte ner foten” och då sattes pjäserna upp gemensamt. Detta gjorde att jag blev nyfiken på att se hur skillnaden spelmässigt och kommunikationsmässigt skulle bli. Det visade sig att i de tre partierna där eleverna gemensamt förberett spelet var det lugnt, tyst och spännande mycket snabbare än i de tre andra partierna där pojkarna flamsade och kommenterade ganska mycket till en början. Precis som tidigare blir det lugnt efter ett tag, dock efter längre tid, då partierna spelades mellan olikkönade par. Denna lektion var på eftermiddagen i slutet av veckan då klassen genomfört två Nationella Prov i Biologi.

Sammanfattning: Det var pratigt i början av partierna, några av flickorna visar att de har mer ”skinn på näsan” än andra. Detta tycks påverka lugnet i partierna. Beror detta på vilken pojke och flicka som spelar tillsammans eller är det oberoende av individer? I avgränsningen av detta har jag mer information om situation och rollerna i klassen att komplettera undersökningen med. Jag tror att det är delvis individbaserat men även att det blir mer oroligt i gruppen då partierna spelas i olikkönade par. Det är även möjligt att tiden på dagen påverkar resultaten.

Intervju med elever från klass 6 tre pojkar och tre flickor.

Efter att eleverna spelat vid fyra olika tillfällen och med kännedom om att jag ska skriva en uppsats om schackspelandet. De vet inte hur min frågeställning är.

Frågorna jag ställde var:

- I. Tycker du att det är skillnad att spela ett parti mot en flicka eller pojke?
- II. Vad är skillnaden?
- III. Pratar du olika om du spelar med en pojke eller flicka?
- IV. Känner du att ni är lika duktiga i att spela schack?
- V. Varför tror du att det är så?
- VI. Om du får välja motspelare, väljer du pojke eller flicka?

Andreas-

- I. Ja, det är det.
- II. Vi tänker så olika tjejer och killar.
- III. Nej det tror jag inte.
- IV. Ja
- V. Vi spelar tillsammans.
- VI. Jag väljer någon som är jämnbra med mig, då blir det roligast att spela.

Ida-

- I. Nej det tycker jag inte, jo lite kanske
- II. Det spelar lite roll med vilken av killarna jag får spela. Några är mer omogna än andra och då blir det så ofokuserat och mer fjantigt.
- III. Ja det tror jag att jag gör.
- IV. Nej vi är olika bra. Men det spelar ingen roll om det är kille eller tjej.
- V. Alla tycker inte det är lika roligt att spela schack, då blir man inte lika duktig
- VI. Vilket som, men ingen fjantig kille.

Edwin-

- I. Ja,
- II. Jag pratar mera om jag spelar med en kille.
- III. Ja det gör jag, jag pratar mer om jag spelar med en kille,

IV. Ja det tycker jag verkligen, jag förlorar lika ofta mot en kille om mot tjejerna.

V. Vi är ju lika bra helt enkelt!

VI. Spelar ingen roll

My-

- I. Ingen skillnad
- II.
- III. Nej det gör jag inte.
- IV. Ja absolut, det är vi.
- V. Vi har tränat och spelat lika mycket.
- VI. Vilket som

Erik-

- I. Ja det är det.
- II. Blir mer nervös när jag spelar med en tjej.
- III. Jag pratar mer då jag spelar med tjejer.
- IV. Ha, ha nej jag äger... fast Julia slog mig nästan.
- V. Killar spelar oftare schack.
- VI. Pojke så klart!

Michaela-

- I. Nej det är det inte
- II.
- III. Ja det gör jag, fast det är skönast att inte prata alls utan bara få sitta och tänka.
- IV. Ja det är vi, fast alla tänker olika tror jag.
- V. Vi spelar lika mycket, och vi vinner lika många gånger var.
- VI. Spelar ingen roll, men jag kanske hellre spelar med en tjej, fast nej inte.

Sammanfattning

Jag tycker mig se att det är lugnare i rummet då schackpartierna spelas i samkönade par, trots att pojkarnas partier tar lite längre tid att starta upp. De ska hinna med så mycket annat innan de kommer igång med partiet. Men beroende på när på dagen vi spelar så tar det olika lång tid tills att "lugnet" lagt sig över rummet. Andra faktorer som spelar in i hur partierna genomförs är hur lika/olika spelarnas schackkompetens är och hur mycket man gillar att spela schack. Nu har jag tur med att alla i klassen verkligen tycker om att spela schack, eller är det bara för att de "slipper" ett annat ämne som de är så positiva?

Vad rör sig då samtalen om i de olika partierna? Då det var samkönade partier pratade flickorna nästan ingenting, de fokuserade på schackspelandet. Pojkarna kunde prata om lite vad som helst, detta berodde till en viss del om spelarna var jämbördiga eller om de var olika fokuserade. Om det var olika spelmässigt så pratades det mer om hur pjäserna kan flyttas, hur du kunde ha flyttat, antal pjäser som är slagna men även om rasten, TV-spel och lunchen. De

andra pojkarna fokuserade på schackpartiet och var djupt koncentrerade på det. Intressant är att några få av de ”skickliga” pojkspelarna blir nervösa då de senare ska spela partier mot flickor.

Intressant är att det blir mer stimmigt i rummet då det är blandade partier flicka/pojke som spelar. Jag trodde att det skulle vara flickorna som skulle vara de som var stirriga och oroliga, men det var helt fel. Det visade sig att de allra flesta pojkarna var mycket oroligare och osäkrare. Jag tror detta beror på att de är vana att vinna i olika situationer, men här i schackpartiet så känner de att de inte har kontroll över situationen och då blir de oroligare. Tävlingsinstinkten är mer utbredd hos pojkar än flickor. Flera av pojkarna får se sig slagna i partiet av motspelerskan och några få blir upprörda av detta. Samma pojkar har på frågan om de vill spela mot flicka eller pojke svarat ”pojke så klart”. Det tycks vara lättare att förlora mot en kille än en tjej. Att schack visar sig vara så könsneutralt att det i dessa åldrar inte spelar någon roll om du är pojke eller flicka för att vara bäst tycker jag att jag ser tydligt i min klass. Men jag märker inte att flickorna skulle ”dra nytta” av detta för att framhäva sig själva. Det är nog därför några få av pojkarna blir så väldigt stirriga när de spelar mot en flicka. Jag märker som jag sagt att tiden på dagen som schackpartiet spelas kan påverka hur samtalen blir. Är det senare på eftermiddagen så är alla tröttare och då blir förmågan att koncentrera sig sämre.

Jag kan sammanfatta min studie med att jag är nöjd med hur jag fostrat flickorna i klassen att inte vika ner sig för pojkarna, dock så fallerar detta i några av de situationer som är typiskt vanliga i skolvärlden, exempelvis då de står i matkön, vara tyst innan man går hem för dagen eller säga ifrån när man tycker att pojkar stör. Studien har medfört många iakttagelser och konstateranden utöver den schackspecifika frågeställningen som jag startade hela studien med. Men jag har efter denna studie blivit mer övertygad om att schackspelandet i klassrummet är viktigt och medför så många fördelar och vinster inom de sociala, genus- och koncentrationsfrågorna. Att dessa frågor tematiseras genom schackspelandet anser jag vara oerhört viktigt. Att eleverna dessutom tränar sina matematikförmågor är för mig bara en bonus.

Uppsala 2014-05-11